

ПЛАНЪТ ЗА ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ И УСТОЙЧИВОСТ НА ЕВРОПА И МЯСТОТО НА СТРОИТЕЛНИЯ БРАНШ В НЕГО

Ячко Иванов¹, Ана Янакиева²

THE PLAN FOR EUROPE'S RECOVERY AND STABILITY AND THE CONSTRUCTION BRANCH

Yatchko Ivanov, Ana Yanakieva

Abstract:

The construction branch is an important issue of EU development, but it is also the biggest consumer of natural resources and a carbon emitter. Its position in the EU Plan for recovery and sustainability poses many important problems. The basic challenge herein is the expedient reset of EU post-COVID 19 activities in conformity with the new requirements for energy efficiency of buildings and tackling energy poverty. The construction branch faces also issues such as transformation from a carbon emitter to a carbon absorber; preservation of natural resources; operation within a circular economy; use of digital technologies, and active participation in the transformation as outlined in the EU Green Deal.

The present report poses an attempt to analyse and assess the position and role of the construction branch in the execution of the EU's plan for recovery and sustainability. The execution of the basic tasks will enable the sector to become one of the engines of economy development and the building of a healthier and more ecology-friendly society in Bulgaria.

Keywords:

NextGenerationEU, COVID19, recovery and sustainability, energy efficiency, natural resources

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Настоящият 21 –ви век започна успешно с развитието на Индустрия–4, иницирана от едно от големите открития на миналия век – създаването на компютъра, който постави началото на приложението на информационните технологии, дигиталната трансформация и изкуствения интелект. Промениха се начините на комуникация, рекламата и управлението във всички области на човешкия живот. Информационните технологии и дигитализацията вече са в домовете ни, бизнес офисите, телевизиите, управлението на обществения транспорт.

¹ Ячко Иванов, Институт по механика, Българска академия на науките, 1113 София, ул. Г. Бончев, бл.4; ЕПУ, 2300 Перник, ул. „Свети Свети Кирил и Методий“ 23, yadir_1@abv.bg.

² Ана Янакиева, Институт по механика, Българска академия на науките, 1113 София, ул. Г. Бончев, бл.4; ЕПУ, 2300 Перник, ул. „Свети Свети Кирил и Методий“ 23, aniyanakieva@imbm.bas.bg

Паралелно с тези полезни изменения, през последните три години, се появи и пандемията COVID-19, която с бързи темпове се разви като глобален проблем и предизвика драстични промени в начина на живот и поведението на хората, икономиката, човешките контакти, грижите за човешкото здраве. Тази нова ситуация бе оценена от ръководството на ЕС и породила се глобален проблем, наложи необходимостта от глобални уроци които включват осъзнаване на необходимостта от цялостно преустройство на начина на живот, а след овладяване на пандемията бързо възстановяване на икономиката и Зелената сделка на ЕС, [1]. Тук ще добавим и изразеното становище на Клаус Шваб [2], основател и изпълнителен директор на Форума в Давос, който посочва, че указаните промени следва да бъдат съпроводени с нов подход в образованието, социалните договори и условията на труд. Не на последно място следва да се осигурят нови инвестиции в хората и околната среда [3].

За преодоляване на проблемите, създадени от COVID-19 и възстановяване на икономиката бяха започнати прегледи, корекции и въвеждане на нови закони за кръговата икономика, климата, енергетиката, енергопотреблението на сградите, биоразнообразието, земеделието, иновациите. Целта на тези мерки в ЕК е да се гарантира както възстановяването на икономиката, така и постигане на устойчивост в развитието и превръщане на Европа към 2050 г. в първия климатично неутрален континент.

2. СЪЩНОСТ И ЦЕЛИ НА ПЛАНЪТ ЗА ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ И УСТОЙЧИВОСТ НА ЕВРОПА

Заедно с посочените по-горе мерки бе лансиран и План за възстановяване и устойчивост на Европа. Това е дългосрочен бюджет на Европейския съюз, който заедно с Next Generation EU, представлява най-големия проект от стимули, финансиран някога в Европа [4]. За възстановяване на ЕС след COVID – 19, европейският парламент е утвърдил 2,018 трилиона евро, които трябва да гарантират изграждането на една по-екологична, по-цифрова и по-устойчива Европа, като 50% от тази колосална сума се насочват към мерките за модернизация чрез: а/ изследвания и иновации; б/ справедлив климатичен и цифров преход, в т.ч. Фонд за Справедлив преход и програмата „Цифрова Европа“: в/ Подготвеност, възстановяване и устойчивост, които включват Механизма за възстановяване и устойчивост и новата Здравна програма на ЕС (EU-Health).

Специално внимание в Плана се обръща на : а/ Борбата с изменението на климата - тук са отделени 30% от средствата; б/ Защитата на биоразнообразието и равенството между половете.

Заедно с Програмата действа и известната инициатива **Next Generation EU** [5], за която са гарантирани 800 млрд. евро. С тези средства ще се подпомогне справянето предизвиканите от COVID-19 икономически и социални щети и да се постигне по-екологична, по-цифрова, по-устойчива и по-подготвена за бъдещи предизвикателства Европа. Сред елементите на Next Generation EU са: Механизма на възстановяване и устойчивост с бюджет 723,8 млрд. евро и инициативата „Помощ за възстановяване в полза на сближаване на териториите на Европа“ (REACT- EU), за която са гарантирани 50,6 млрд. евро. Следва да подчертаем, че от посочените по тази инициатива средства 338 млрд. евро са безвъзмездни.

Най-добре целите на Планът са дефинирани от г-жа Урсула фон дер Лайен, Председател на Европейската комисия - “Планът за възстановяване превръща огромното предизвикателство, пред което сме изправени, във възможност не само чрез оказването на подкрепа за възстановяването, но и чрез инвестиране в нашето бъдеще: Европейската зелена сделка и цифровизацията ще стимулират заетостта и растежа, устойчивостта на нашите общества и доброто състояние на околната ни среда. Това е часът на Европа.

Нашата воля за предприемане на действия трябва да е на нивото на предизвикателствата, пред които всички ние сме изправени”, [6].

Основните цели на Плана за възстановяване и устойчивост са да способства икономическото и социално възстановяване от кризата, породена от пандемията от COVID-19 както и да създаде една по-устойчива, справедлива и успешна икономика. В преследването на тези цели правителството изработи набор от мерки и реформи, които не само да възстановят потенциала за растеж на икономиката, но и да го развият и повишат. Това от своя страна ще позволи в дългосрочен план да бъде постигната стратегическата цел за конвергенция на българската икономика и нивата на доходите със средноевропейските. Същевременно, Планът полага основите за зелена и цифрова трансформация на икономиката в контекста на амбициозните цели на Европейския зелен пакт.

3. СЪСТОЯНИЕ НА ОТРАСЪЛА

3.1. В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

Строителният бранш е най-големият работодател в Европа [7]. Той дава 9,9 % от БВП и 54,9 % от Брутният фискален капитал; дава препитание на 14,9 млн. работници, което представлява 6,4 % от общата заетост в Европа и почти 29,3 % от индустриалната заетост; създава 18 млн. директни работни места; освен това 43,6 млн. работници зависят пряко или косвено от строителния сектор (един работник от строителната индустрия е равен на двама работници от други сектори): има 3,1 млн. работещи фирми. Статистическите данни показват, че 1 евро изразходвано в строителството генерира 3 евро в общата икономическа активност. Или иначе казано, строителният бранш е един от важните двигатели на икономиката в ЕС и той следва да заеме важно място и роля при реализацията на мероприятията на зелената сделка и възстановяването на икономиката и постигането на устойчивост в ЕС.

3.2. В СТРАНАТА

По данни на Камарата на строителите в България (КСБ) [8] през първите пет месеца на настоящата година са прекратили дейността си 7,5% от строителните фирми, вписани в Професионалния регистър на строителите. Прогнозите показват, че се очаква през следващите 2 – 3 месеца още 500-600 или (15–17 %) от строителни фирми да прекратят дейността си. Причините за това неблагоприятно развитие на бранша са: неразплащането с фирмите, както и наблюдавания от почти една година отказ да се финансират нови проекти от общините и държавата. Най-засегнати от ситуацията ще бъдат малките фирми, които не разполагат с финансов ресурс. Затруднения изпитват средните и големи фирми, които получават отказ от банките за кредити. Данните показват спад на обявените обществени поръчки с 23,9%, а на сключените договори по обществените поръчки с 22,4%.

По данни на Националния Статистически Институт (НСИ) [9] произведената продукция от бранша за първото тримесечие на 2022 г. е намаляла с 14,1% или в стойностно изражение с 2,68 млрд. лв. При това, спадът на продукцията в инженерното строителство е 16,4 %, а в сградното – 12,4 %. Тези резултати ще има негативно отражение и ще рефлектират върху ролята на бранша като един от водещите лидери за развитието на икономиката на страната.

Тревожни са и наблюденията за: спад при доставката на нови материални активи от строителните фирми – 21,2 %: тенденцията за увеличение на разходите за труд през първото тримесечие на тази година от фирмите с 6,6 % (402,5 млн. лв.), както и наложеното увеличение с 10,7% на заплащането на часовата ставка на вложения труд през първото тримесечие на 2022 г. в сравнение с същото тримесечие 2021 г., [10].

Намирайки се в кризисна ситуация строителният бранш се мъчи да работи и през първото тримесечие да отбеляза и известни успехи: Издадените разрешения за строителство на сгради са с ръст 9,2 %; Започнатото строителство на нови сгради - с ръст 17,1 %, а въведените в експлоатация новопостроени сгради – с ръст 26,7 %, [11].

Имайки предвид, неуспеха с одобрението от Народното събрание на промените в Закона за обществените поръчки, БСК счита, че липсата на индексация на договорите с публичните възложители поставя под въпрос съществуването на целия отрасъл. Това е пагубно за малките, средните и големи фирми и за 200–те хиляди работници в отрасъла, който до скоро произвеждаше 10 % от БВП на страната [12].

Строителният сектор среща затруднения и по отношение на поскъпването на материалите за строителство – арматура с 60%; дърво – с 150%; изолационни материали – около 50%. Затруднения има и по отношение доставките на материали. Няма и механизъм за индексация на строителните работи.

4. СЪЩНОСТ И ЦЕЛИ НА НАЦИОНАЛНИЯ ПЛАН ЗА ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ И УСТОЙЧИВОСТ

Националният план за възстановяване и устойчивост е структуриран в четири основни стълба [13]: Иновативна България (мерки в сферата на образованието, цифровите умения, науката, иновациите, технологиите и взаимовръзките между тях); Зелена България (с фокус върху устойчивото управление на природните ресурси); Свързана България (конкурентоспособност и устойчивото развитие на районите на страната, подобряването на транспортната и цифрова свързаност); Справедлива България (с фокус върху хората в неравностойно положение). Мястото на строителния бранш е в четвъртия стълб – Зелена България. Този стълб има със следните компоненти: Нисковъглеродна икономика; Биоразнообразие; и Устойчиво селско стопанство. Ролята на бранша е в компонент Нисковъглеродна икономика. Основната цел на този компонент е намаляването на въглеродния отпечатък и енергийната интензивност на икономиката и спомагането на зеления преход посредством предприемането на мерки за повишаване на енергийната ефективност на жилищните, публичните и бизнес сгради, както и чрез насърчаване на производството на енергия от възобновяеми източници. Реформите са свързани със:

- **Създаване на Национален фонд за декарбонизация;**
- **Улесняване и повишаване ефективността на инвестиции в енергийна ефективност на многофамилни жилищни сгради;**
- **Разработване на дефиниция и критерии за "енергийна бедност" за домакинствата в Закона за енергетиката;**
- **Енергийна ефективност в сграден фонд;**
- **Програма за финансиране на единични мерки за енергия от възобновяеми източници в еднофамилни сгради и многофамилни сгради;**
- **Енергийно ефективни общински системи за външно изкуствено осветление;**
- **Механизъм за финансиране на проекти за енергийна ефективност и възобновяеми източници заедно със сметките за енергия;**
- **Обслужване на едно гише;**
- **Стимулиране на производството на електроенергия от ВЕИ;**
- **Дигитална трансформация и развитие на информационните системи и системите реално време на Електроенергийния системен оператор в условията на нисковъглеродна икономика;**

- Изготвяне и приемане на Национална пътна карта за подобряване на условията за разгръщане на потенциала за развитие на водородните технологии и механизмите за производство и доставка на водород;
- Схема за подпомагане на пилотни проекти за производство на зелен водород и биогаз;
- **Либерализация на пазара на електрическа енергия;**
- **Развитие на нисковъглеродна икономика и създаване на Комисия за енергиен преход и изработване на Пътна карта към климатична неутралност;**
- **Декарбонизация на енергийния сектор*;**
- Създаване на държавно предприятие „Конверсия на въглищни региони“;
- Подобряване на корпоративното управление на държавните компании в енергийния сектор;
- Схема в подкрепа на изграждането на минимум 1.4GW ВЕИ и батерии;
- Развитие на използването на геотермална енергия в България за производство на електрическа и топлинна енергия;
- Национална инфраструктура за съхранение на електрическа енергия от ВЕИ (RESTORE).

Планът за възстановяване и устойчивост на България следва да гарантира получаването от ЕК на 6,3 милиарда евро под формата на безвъзмездни средства. За подкрепа за устойчиво енергийно обновяване на жилищния сграден фонд са предвидени 1 189 503 лв. (от Механизъм за възстановяване и устойчивост – МВУ) и 236 226 лв. (от национално публично съфинансиране) и 70 618 лв. (от частно съфинансиране) За подкрепа за устойчиво енергийно обновяване на нежилищния сграден фонд респективно - 617 656 лв., 123 531 лв., и 235 200 лв.

Освен цитираните по горе средства, които ще получи страната по Програмата за възстановяване и устойчивост МРРБ планира средства да бъдат осигурени и за изпълнение на дейности в следните направления [14]:

- Ще се обявят обществени Поръчки за основен и текущ ремонт на 3000 км. пътища;
- Очаква се решение за Втори мост на Дунав (Русе или др.);
- Проектни проучвания за АМ „Черно море“ с тунел Стара планина и втори мост успоредно на Аспаруховия мост за да се направи връзка;
- Разширено идейно проектиране на бъдеща АМ „Рила“ (от Р.С.Македония’ и се свързва с АМ „Струма“ (Дупница) – Самоков – Ихтиман – АМ’ Тракия” и продължение на Север за свързване с АМ „Хемус” – ринг;
- Идеен проект за скоростен път или АМ „София – Монтана” с тунел Петрохан и връзка с скоростен Път Видин – Ботевград;
- Строеж на АМ „Струма’ – Пътя при Кресна.

Тук ще добавим и това, което МРРБ предвижда по Програма „Развитие на регионите, 2021–2027” в областта на дълбокото саниране [15], където ще се изпълняват два приоритета:

- Приоритет „Интегрирано градско развитие”, който включва най-големите общини: София, Пловдив, Варна, Бургас, В. Търново, Ст. Загора, Благоевград и др. Предвижда се финансиране до 400 млн.лв.

* С черен курсив са посочени дейностите, които директно засягат строителния бранш.

- Приоритет „Интегрирано териториално развитие“, който обхваща 40 общини, в т.ч. Враца, Монтана, Лом, Ловеч, Троян, Габрово, Г. Оряховица, Севлиево, Разград, Свищов, Силистра, Добрич, Търговище,, Шумен, Казанлък, Свиленград, Харманли и др. с почти същото финансиране.

Финансирането е за еднофамилни къщи на базата на подход „отдолу–нагоре” Те трябва да са отразени в териториалните стратегии за развитие на 6 –те икономически региона. Условието е те да имат обследване за енергийна ефективност.

Предвижда се и изграждане и/или реконструкция на В и К системи и пречиствателни станции за агломерации между 2000 и 10000 жители и за улици в размер на 318 млн. лв.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Пандемията COVID–19, дигиталната трансформация, Планът на ЕС възстановяване и устойчивост (в т.ч. и нашият ПВУР) и проявяващата се финансова криза поставиха остро пред строителния бранш, освен въпроса за изпълнение на задачите по устойчиво строителство, така също и редица нови изисквания. Отговорността на бранша, като един от основните работодатели и двигатели на икономиката на ЕС и страната е много голяма.

Индустрията за строителни материали следва да даде на отрасъла устойчиви (зелени) материали и решения с намалени емисии на CO₂. Това е задача за следващите няколко години, тъй като ЕС предприе решителни стъпки за гарантиране на водородната сигурност и анонсира „Зелен пакет” и първото Европейско законодателство за климата включи изисквания за намаление на емисиите на CO₂ с 50 и дори с 55%. Това изискване бе потвърдено и на конференцията на ООН в Глазгоу.

За успешното решаване на посочените задачи е необходимо обединение на усилията на строителните специалисти, браншовите организации, правителството и публичната администрация около идеята за просперитета на България.

И една новина от последните дни, [16]: “Бизнесът вече има достъп до първите милиони по Плана за възстановяване”. Малките и средни фирми могат да кандидатства за проекти на обща стойност 260 млн.лв., ако отговарят на определени условия. Процедурата е насочена към компании в четири от икономическите сектори на страната – С (Преработваща промишленост), Е (Доставяне на води; Канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване), J (Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; Далекосъобщения) и М (Професионални дейности и научни изследвания).

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Ivanov Ya., Proc.Int. Conf. ArCiv.'2021. p.13 – 19
- [2] Schwab K., The Fourth Industrial Revolution, ISBN 13:078 -1- 944835 -01-09
- [3] Barlow B., <http://www.foreinaffers.com/articles/2015-12-12/forth-industrial>
- [4] План за възстановяване на Европа, Available: https://ec.europa.eu/info/strategy/recovery-plan-europe_bg
- [5] Next Generation, Available: <https://www.nextgeneration.bg/#two>
- [6] Recovery and Resilience Facility, Available: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/recovery-coronavirus/recovery-and-resilience-facility_en
- [7] Ivanov Ya. et al., Proc. Int. Conf. DCB'2020, p.11 - 22
- [8] Икономически отчет на строителния сектор за Първото тримесечие на 2020 г.
- [9] usi.bg/bg/content/895/indeks-na-stroitelnata-produkcia.
- [10] usi.bg/sites/default/pressrealises/WKVFR61.pdf

- [11] Ivanov Ya., Proc. 36 Int. Conf. VEU'2021, p.15 -22
- [12] ksb.bg/ksb –darzavata – ubiva – stroitelnya – bransh
- [13] <http://www.nextgeneration.bg>
- [14] n.p. Stroitel.bg. 12.04. 2022, p.3
- [15] n.p.Plovdiv,24, bg , 02.05.2022, p.5
- [16] <https://www.economic.bg/bg/a/view/biznesyt-veche-ima-dostyp-do-pyrvite-milioni-po-plana-za-vyzstanovjavane>